

Nuran Şahin, **Antik Dönemde Anadolu'da Kadın**, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2013, XIII+346 sayfa, ISBN: 978 975 483 979 1.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Nuran Şahin'in Edebiyat Fakültesi yayını olarak Ege Üniversitesi Basımevi'nden çıkarılan "*Antik Dönemde Anadolu'da Kadın*" adlı yapıtında, yazarın da "*Sunuş*" kısmında da belirttiği üzere, Anadolu kadınının doğumu ile başlayan yazgısından, ölümüne değin süren uzun soluklu yaşam serüvenindeki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik statüsünün irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmada Anadolu kökenli arkeolojik malzemenin yanı sıra epigrafik ve numismatik malzemeden de yararlanılmıştır. Ancak Arkaik ve Klasik dönemlere ait bilgilerin az olması nedeniyle, Şahin'in de belirtmiş olduğu üzere, çalışmada ağırlıklı olarak Hellenistik ve Roma Dönemi verileri kullanılmıştır. Öte yandan antik yazarların günümüze ulaşan eserlerinde Anadolu kadını konusundaki bilgiler de yetersiz olduğundan sıklıkla Atina ve Sparta toplumlarındaki kadınla ilişkili yazınsal kaynaklardan yararlanılmıştır. Böylece Ege'nin iki yakasındaki kadınların bir tür karşılaştırmasının yapıldığı, her kadının kendi yaşamından bazı kareleri –ev hanımı, entelektüel kadın [Sappho], yönetici kadın [II. Artemisia]- ya da erkek egemen toplumun kadına biçtiği rollerden birini –sadık eş [Penelope], aldatan kadın [Helena], günah keçisi [Pandora]- bulacağı güzel bir yapıt ortaya çıkmıştır.

Pişmiş toprak kadın figürlerinin kapak yapıldığı kitap (ki yazarın verdiği bilgiye göre Antandros Kazı Arşivi'ndendir), yaşam kaynağı torunu Alyssa Ece'ye ithaf ettiği "*İç Kapak*", "*İçindekiler*" ve "*Kadının*" şiiirinden sonra yazarın antik ve modern dünya ile ülkemizdeki kadın çalışmaları hakkında kısa bilgiler verdiği üç sayfalık "*Sunuş*" ile başlamaktadır. Daha sonra ise "*Pandora ve Günah Keçisi Kadın*" (s. 1-5) başlıklı kısım gelmektedir. Yazar bu bölümde Homeros'ta kadının yeri ve konumu belirtilmesine karşın, ilk kadın Pandora'nın Batı Anadolu kökenli Hesiodos'ta görüldüğüne değinmektedir. Ozanın "Theogonia" adlı eserinde Pandora'nın soyundan gelen kadın ile ilgili dizelerden örneklerle yer verilmektedir. Yine bu bölümde ilk kıtalar (Asya-Avrupa) savaşı olan Troia Savaşı'nın günah keçisi olan Helena, Homeros, Euripides ve Romalı ozan Ovidius'un eserlerinden örneklerle ele alınmaktadır.

Şahin, "*Kadının Oikos (Ev) Yaşamı*" (s. 7-12), "*Kadının Sosyal Konumu*" (s. 13-28), "*Köle ve Kutsal Köle Olarak Kadın*" (s. 29-32) kısımlarında erkek egemen toplumda kadının konumunu dikkate alarak genel değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Yazar, Antik Dönemde Anadolu'da Kadın'ın ilerleyen kısımlarında kadının dünyasını derinlemesine incelemektedir:

"Fahişelik" (s. 33-44) başlığı altında Atinalı devlet adamı yasa koyucu Solon'un aile kuramına ve ahlaka yönelik yasalarında kadını iki gruba ayırarak; erdemli (iyi) ve erdemsiz (kötü) olarak belirlediğine değinilmektedir. Atina vatandaşının eşi olan (sözde) özgür kadın "erdemli", bunun dışında kalan ve yoksulluk ya da kölelik

Kitap Tanıtımı

nedeniyle fahişe olanlar ise “erdemsiz” kadındır. Daha sonra, dört grup altında irdelenen antik dönemin kadın fahişeleri, “*Metoikoi* (Göçmenler)”, “*Pornai* (Profesyoneller)”, “*Hetairoi* (Eskort Kadınlar)” ve “*Kutsal Fahişelik*” başlıklarıyla ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

“*Kadın ve Evlilik*” başlığı altında; “*Kutsal Evlilik (Hieroi Gamos)*”, “*Vatandaş İle Yabancı (Metoikos) Evliliği*”, “*Pallake (Pallakis, Pallakides) İle Evlilik*”, “*Cinsel İlişki ve Kirlilik*”, “*Hieros Gamos Bayramları*” anlatılmaktadır (s. 45-73).

“*Kadın ve Boşanma*” başlığı altında ise *apoleipsis* (erkeğin, kadını boşaması) ve *apapompe* (kadının, erkeği boşaması) şeklinde iki farklı boşanma konusu kısaca anlatılmaktadır. Erkeğin boşanma isteminde hiçbir formaliteye gereksinim olmamasına karşın, kadının *apopompe* (boşanma) talep etmesi durumunda yasal bazı formaliteler vardı. Kadın, yasal açıdan ehliyetsiz sayıldığı için, boşanma durumunda yetersiz kişilerin yasal koruyucusu olan *arhonta* başvurmakla zorunlu idi (s. 75-76).

“*Kadın ve Miras*” (s. 77-78) adlı başlık altında Arkaik Yunan, Sparta, Girit ve Anadolu’daki kadınların, bir başka deyişle Ege’nin iki yakasındaki kadınların var olan miras hakkı aktarılmaktadır.

“*Kadın ve Çocuk*” başlığı altında ise “*Gebelik*”, “*Doğum*”, “*Kısırlık*”, “*Düşük*”, “*Gebelikten Korunma*”, “*Kürtaj*”, “*Menopoz*” konuları ayrıntılı olarak verilmektedir (s. 79-102). Örneğin “*Kürtaj*” alt başlığında; doğum kontrolü gibi, kürtajın da görevi çocuk doğurmak olan evli kadına yasaklanmış olmasına karşın yasa ile belirlenmemiş olduğuna değinilmektedir. Kadın, kocasının izni ile köle kadın da efendisinin izni ile kürtaj yaptırabilirdi. Dinsel açıdan da kürtaj olabilmek için “şekillenmiş” ve “şekillenmemiş” embriyon süreci önemliydi.

“*Kadın ve Güzellik*” başlığında, Homerik Dönem’in kadın – erkek güzelliğine bakışında erkek güzelliği, doğal güzellik olarak yorumlanırken, kadın güzelliği, süs ve makyaj ile elde edilen bir güzellik olarak görülmekteydi. Bu bağlamda kadın güzelliği ve bunun olmazsa olmazı olan makyaj ve giysiler gibi konular ele alınmaktadır.

Daha sonraki “*Çocuk ve Eğitim*” adlı başlık altında ise Hellen eğitim sisteminin yanı sıra Anadolu’da özellikle Batı Anadolu’da Teos kentindeki eğitim gören çocuklar ele alınmaktadır (s. 113-123).

“*Kadın Ozanlar: Sappho ve Diğerleri*” (s. 125-129) adı altında; Antik dünyanın en ünlü kadın ozanlarından biri olan *Sappho* ile birlikte Ege ve Batı Anadolu’da yetişmiş olan diğer bazı kadın ozanların varlığına dikkat çekilmektedir. *Sappho* dışında varlığı bilinen ancak eserlerinin tümüne yakını kayıp olan diğer bazı kadın ozanlar şunlardır: Lesboslu *Gorgo* ve *Andromeda*; *Sappho*’nun öğrencisi olduğu ileri sürülen *Erinna* (ya da *Erinne*); *Erinna*; Miletoslu lirik kadın ozan *Anaktoria*; Kolophonlu lirik ozan *Gorgyla*; Miletoslu diğer kadın ozan *Aspasia*; Samoslu kadın ozan *Philainis* ve son olarak da Smyrnalı ozan *Aristodama*.

Bilindiği üzere, Lesboslu *Sappho*’nun eşcinsel olduğu gerçek bir kanıdır ve eşcinsel kadınlar Lesboslu anlamına gelen *Lezbiyen* ya da *Sapphik* sıfatları ile nitelendirilmektedirler. Bu bağlamda “*Eşcinsellik*” başlığı altında “Lesbiyenizm ve Homoseksüellik” konuları ele alınmaktadır (s. 131-135).

Kitap Tanıtımı

Antik dönem kadını, erkek egemen dünyada dinsel inanç açısından erkekten daha dindar bir görünüm sergiler. Nitekim dinsel törenlere katılmak kadının en büyük ve en önemli aktivitesiydi. Örneğin, birer bakire olan Athena ve Artemis ile ilişkili bayramlarda görev alan kişiler, tanrıçaların bakire kimlikleri ile özdeşleşen bakire genç kızlardı. “*Kadın ve Din*” (s. 137-138) başlığı altında bu konu kısaca aktarılmaktadır.

“*Euergetis (Hayırsever) Kadınlar*” başlığıyla ise Anadolu’da bulunmuş olan birçok yazıt ışığında kamu yararına yaptıkları yardımlardan ötürü onurlandırılan kadınlardan bahsedilmektedir: *Ammia, Rahibe Arete, Arkhippe, Claudia Anassa, Claudia Mamalon, Kraliçe Laodike, Menodora, Phile* ve *Tata* (s. 139-141).

“*Kadınlara Özgü/Ağırlıklı Bayramlar*” (s. 143-172) genel başlığı altında da *Artemisia Bayramları, Artemis Ephesia Bayramları, Artemis Klaria ve Klaria Bayramları, Artemis Leukophryene Bayramları, Demetreia Bayramları, Thesmophoria Bayramları, Dionysia Bayramları, Erigone ve Aiora Bayramları, Anthesteria Bayramları, Heraia Bayramları, Panathenaia Bayramları, Laodikeia Bayramları* ve *Fahişe Bayramları (Adoneia)* ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

“*Ktistria (Kent Kuran) Kadınlar*” başlığı altında; adını tanrıçalardan (*Aphrodisias* [Karia/Geyre]), *Aphrodisias* (Kilikia [Ovacık Adası]), *Sinope* [Sinop]; Amazonlardan (*Ephesos* [Selçuk]), *Gryneion* [Yenişakran], *Kyme* [Nemrut Limanı], *Myrina* [Kalabaksaray], *Pitane* [Çandarlı], *Priene* [Güllübahçe], *Sinope* [Sinop], *Smyrna* [İzmir], *Tralla* ve kraliçelerden (*Apameia Kibotos* (=Kelainai [Dinar]), *Apameia Myrleia* [Mudanya], *Arsione* (=Ephesos / [Selçuk]), *Arsinoe* (=Patara [Kalkan]), *Arsinoe* (Kilikia / Çubukkoyağı), *Berenike* (Kilikia), *Faustinopolis* (Başmakçı), *Iotape* (Aytap), *Iulia Augusta Felix Ninica, Laodikeia ad Lycum* (Denizli), *Laodikeia Katakekaumene* (Ladik), *Laodikeia* (Lykia Beycik? Fırıncık?), *Nikaia* (İznik), *Nysa* (Sultanhisar), *Philadelphia* (İmsiören), *Stratonikeia* (Eskihisar) ve *Stratonikeia* (=Hadrianapolis [Yağmurlu]) alan kentler ele alınmaktadır (s. 173-185).

“*Kadın ve İş Yaşamı*” başlığıyla *Agonothetis* (Agon Yöneticisi), *Athletes* (Sporcu), *Auletris, Auletia* (Aulos Çalıcı, Flütist), *Gymnasiarkhia* (Gaymnasion Yöneticisi), *Hiereia, Arkhiereia* (Rahibe, Başrahibe), *Hydrophoroi* (Hydria Taşıyıcılar), *Hyphantes* (Dokumacı), *Iatrine* (Hekim), *Kanephoros* (Sepet Taşıyıcı), *Kitharistria, Kitharodos* (Kitharacı), *Khernetis* (İplik Eğirici), *Kleidophoros, Kleidoukhos* (Anahtar Taşıyıcı), *Khoreutes* (Dansöz), *Khoreutes* (Koro Üyesi, Korist), *Khoregos* (Koro Şefi), *Khrysochoros* (Gıysi Taşıyıcı), *Kosmophoros* (Taki Taşıyıcı), *Kült Çingirakçısı, Lyristria* (Lyra Çalıcı), *Maia, İatromaia* (Ebe), *Oikonomos* (Kahya), *Panegyriarkhes* (Panegyris Yöneticisi), *Philosophos* (Filozof), *Poletria* (Satıcı), *Prophetis* (Kahine), *Psaltria* (Harp Çalıcı), *Stephanephoros* (Taç Taşıyıcı), *Theoros* (Elçi, Gözlemci), *Tiithe, Trophe* (Sütanne), *Tiyatro Oyuncusu, Trophe* (Hemşire), *Yönetici* (Kraliçe, Satrap, Vali) –Pythodoros, Mania, Omphale, Artemisia I, Artemisia II, Ada I, Ada II, Aba, Berenike, Epyaksa- gibi mesleklerde de kadınların var olduğuna değinilmektedir (s. 187-220).

“*Kadın ve Savaş*” başlığıyla ise kadının savaşla olan ilişkisi ya da onun savaşçı kimliği Amazonlar anlatılmıştır (s. 221-223).

Kitap Tanıtımı

Gezgin Uterus, Migren (Baş ağrısı), Hysteria (Histeri), Meme Başı Absesi, Jinekolojik Hastalıklar, Menstrüasyon Ağrıları (Adet Sorunları), Khloros (Kansızlık), Uterus Kuruluşu, Uterus Kanaması, Uterus Akıntısı, Uterus Tıkanması, Sistit, Hamilelikten Kaynaklanan Sindirim Bozukluğu, Kanser (Carcinoma) gibi hastalıklar da ayrıntılı olarak “*Kadınlara Özgü Hastalıklar*” başlığı altında anlatılmaktadır (s.225-237).

Son kısımda yani “*Kadın ve Ölüm*” (s. 239-243) başlığı altında ise yazar dünden bugüne çok büyük bir değişim olmamış erkek egemen toplumdaki kadının yaşamında; sırasıyla önce Analara, Kadınlara daha sonra da Erkeklere çağrı da bulunarak, Umut dolu günlere Merhaba! ...diyerek son çağrıda bulunmaktadır.

Yapıt, yukarıda ifade ettiğim başlıklardan sonra yazarın yirmi iki sayfaya yakın kapsamlı “*Kaynakça ve Kısaltmalar (Modern Kaynaklar – Antik Kaynaklar)*” (s. 247-268) ile devam etmektedir. Söz konusu yapıtın ne denli kapsamlı olduğunu gösteren Kaynakça ve Kısaltmalar (Modern Kaynaklar, Antik Kaynaklar) kısmı daha sonra “*Dizin*” (s.269-280), “*Resim Listesi*” (s.281-283) ve “*Resimler*” (s.285-346) ile sona ermektedir.

Yazar hakkında kısa bir özgeçmiş de yapıtın son sayfasında yer almaktadır.

Söz konusu kitap hakkında sonuç niteliği taşıyan birkaç cümle söyleyecek olursak; ilk önce açıkça ifade edebiliriz ki, eser Şahin’in “*Sunuş*” kısmında ortaya koyduğu amacını gereğince yerine getirmiş ve bu özelliği dolayısıyla da literatürdeki hak ettiği yerini almıştır. Çünkü bu yapıtta, Anadolu kadınının doğumu ile başlayan yazgisından, ölümüne değin süren uzun soluklu yaşam serüvenindeki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik statüsü başarıyla irdelenmiş ve bu bağlamda Ege’nin iki yakasındaki kadınların bir türlü karşılaştırılması da yapılmıştır. Böylece her kadın bu kitapta kendi yaşamından bazı kareleri ya da erkek egemen toplumun kadına biçtiği rollerden birini bulacaktır.

Bir diğer önemli nokta ise eserin dilidir ki, yazarın bu konuda da oldukça titiz davrandığı yapılacak okuma sonucunda açıkça görülecektir: Antik kökenli sözcüklerin doğru yazımında karşılaşılan güçlükleri sağlıklı bir şekilde aşmak adına yazar, Hellence ve Latince ad ve sözcüklerin yazımında bu sözcükleri Latin harflerine çevirerek yazma yolunu izlemiştir. Ve böylece eski çağ öğrencileri ve araştırmacılarının dışındaki diğer okuyucuların da işini kolaylaştırmıştır.

Her ne kadar eserin piyasadaki yetersizliği sebebiyle okur tarafından elde edilmesi zor olsa da şunu içtenlikle ifade etmek isterim ki; uzun zamandan beri Türk okurlar için eksikliği hissedilen, yoğun çalışmanın ürünü olan bu denli kapsamlı bir kitabın Şahin tarafından kaleme alınarak geniş bir okuyucu kitlesine kazandırılması büyük bir boşluğu doldurmuştur.

Prof. Dr. Nuran Şahin’in dipnot ve resimlerle zenginleştirilerek Türk okurlara kazandırdığı bu önemli kitap, Eski çağ’da Kadın ile ilgili çalışmalarda ihtiyaca cevap verebilecek ve kullanılabilir olacaktır.

Hüseyin ÜRETEN*

---

* Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Eski çağ Tarihi Anabilim Dalı, AYDIN (hureten@adu.edu.tr).